

20. YÜZYIL
MUTASAVVİF DİVÂN ŞAİRİ

SEYYİD OSMAN
HULÛSÎ EFENDİ

DÎVÂNI

(İNCELEME – METİN – NESRE ÇEVİRİ)

PROF. DR. NİHAT ÖZTOPRAK

1

20. YÜZYIL
MUTASAVVIF DÎVÂN ŞÂİRİ

SEYYİD
OSMAN HULÛSÎ EFENDİ

DÎVÂNI

(İnceleme – Metin – Nesre Çeviri)

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK

1

NASİHAT YAYINLARI

20. Yüzyıl Mutasavvıf Dîvân Şâiri
Seyyid Osman Hulûsî Efendi Dîvânı
(İnceleme – Metin – Nesre Çeviri)

1. Cilt - 1. Baskı

ISBN

978-605-06574-0-1

YAPIM

Çamlıca Basın Yayın Eğitim Sağ. Tur. İnş. San. ve Tic. A.Ş
Örnek Mah. Somuncu Baba Sk. No: 50/6 Ataşehir/İSTANBUL

Nasihât Yayınları

Zaviye Mahallesi Hulûsî Efendi Cad. No: 45T (44700)

Darende / MALATYA Tel.: 0 422 615 15 00 Faks: 0 422 615 28 79

www.hulusiefendivakfi.org.tr - www.nasihatyayinlari.com

GRAFİK TASARIM VE MİZANPAJ

Grafitürk Medya Ltd. Şti.

0 506 876 17 17

BASKI

Yıltem Basım Hizmetleri LTd. Şti.

0 212 445 02 45

Her Hakkı Mahfuzdur

Yayın No: 58 - Temmuz - 2020

TAKDİM

Klâsik Türk edebiyatı, Türklerin Müslümanlığı kabulünden sonra İslâm inanç ve kültürü ile Türk kültürünü harmanlayarak ortaya koydukları bir edebiyattır. Adına yaygın olarak “Dîvân edebiyatı” veya “Eski Türk edebiyatı” da denen bu edebiyat, 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar geniş bir zaman diliminde ve geniş bir coğrafyada teşekkül etmiştir. İslâm dini ve tasavvufuna dayalı bir düşünce yapısı bu çerçevede kendine özgü sanat anlayışı, sanat dili olan şekilci, kuralcı ve idealist bir edebiyattır. Bu edebiyat, dünya medeniyetine Türklerin en değerli armağanıdır.

İlk asırlarda Türk edebiyatı başlığı altında cereyan eden edebî faaliyetler zamanla toplumun bilinçlenmesi, eğitimin yaygınlaşması, görev dağılımlarının belirmesi vb. sebeplerle halk, dîvân ve tekke edebiyatları olarak farklı kollara ayrıldı. Bu kollar her ne kadar ayrı görülseler de, aynı kaynaktan beslenip aynı denize dökülen ırmaklar gibi bir birinden farksızdır. Aynı milletin edebiyatı olmaları bakımından birbirinden farklılıklarından çok benzerlikleri vardır.

Klâsik Türk edebiyatında şiirin temel konusu ilâhî aşk olduğu için şairleri de âşıktır. Zira aşktan söz edebilmek için âşık olmak gerekir. Aşk konusunda aşkla yazılan şiirler hangi edada olursa olsun güzel olur. Bu yüzden klâsik Türk şiiri “aşkın şiiri” olarak da tanımlanır. Klâsik şiiri tenkit edenlerin bir kısmı onda sürekli aşk konusunun işlenmesinden

şikâyetçidirler. Oysa aşk, ilk insan Hz. Âdem'den günümüze kadar nesilden nesile hiç değişmeden gelen, insanlığın en yüce ortak duygusudur. Zengin-fakir, sultan-köle, genç-yaşlı, erkek-kadın her insanın sahip olduğu bir duygudur. Klâsik Türk şiirinin yüceliği de insanlığın baş tacı bu duyguyu öncesindedir. Bu duygular Fuzûlî'nin;

*Aşk imiş her ne var âlemde
İlm bir kıl u kâl imiş ancak*

mısralarında apaçık beyan edilir.

Âşık olmanın yanı sıra klâsik Türk şairlerinden şiir bilgisine sahip olması, İslâm dini başta olmak üzere zamanın matematikten hendese, sağlıktan kozmolojiye her türlü bilimine vâkıf olması, halkın örf ve adetlerini bilmesi, dili çok iyi kullanıyor olması da beklenir.

Sözünü ettiğimiz klâsik Türk edebiyatı döneminde edebî eserler nesirden çok şiir ile yazılmıştır. Bu devirde edebiyat denince şiir akla gelirdi. Şairin gözünde şiir son derece kıymetlidir. Şiir bazen herkesin her kesin sahip olmak istediği büyük bir ülke, bazen gönle hitap eden bağ bahçe, bazen gül bahçesinin en güzel gülü, bazen insanlara faydalı meyveli bir ağaç, bazen güzel bir kuş, bazen insanın en kıymetli varlığı oğul, bazen dimağı serinleten saf ve latif bir su, bazen eşi benzeri olmayan inci, bazen de hâl ehlinin dostudur. Kısaca bu dönemde şiir en kıymetlidir.

Klâsik Türk edebiyatı 19. yüzyılda yerini Batı tesirinde gelişen yeni Türk edebiyatına bırakmakla beraber bu köklü gelenek günümüze kadar bazı şairler tarafından devam ettirilmiştir. Onlardan birisi de 1990'da vefat eden 20. yüzyıl âlim ve mutasavvıf şairi babam Es-Seyyid Osman Hulûsî Ateş Efendi (k.s.)'dir.

Halkın inanç ve kültürüyle vücut bulmuş, onun aynası olan böyle zengin bir birikimden şairlerin istifade etmemesi elbette düşünülemezdi. Öyle de oldu. Babam Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi çocukluğundan itibaren bu geleneğin güzel örneklerini oluşturan şiirler yazdı. O, şair olma hevesiyle değil şair yaratılışıyla şiirler yazdı. Şiir

onun konuşma şekli oldu. Kendi gidemediği yerlere şiirleriyle ulaşıp sohbetlerini, mesajlarını devam ettirdi. İlâhî aşkın en samimi, en içten terennümünü yaşatan gazel ve ilahiler yazdı. Esasen onun hangi biçimde olursa olsun şiirleri muhteva itibarıyla ilahidir. Bu sebeple uzmanlar onu mutasavvıf bir dîvân şairi olarak da tanımladı. Halka hitap etmesi sebebiyle de halk şairi sayıldı. Velhasıl o, her kesime hitap eden çok yönlü bir şair idi.

Gerçek sanatkâr için sadece heyecan yeterli değildir. Sadece ilim ve kültür de kuru kalabilir. Hakikî sanat eseri, kültür ve heyecanın müşterek mahsulüdür. Bir şair olarak Hulûsî Efendî'de her iki vasıf da fazlasıyla vardır. O kuvvetli bir dinî bilgiye sahip olduğu kadar dinî kültüre de hâkim idi. Onun şiirleri bu bilgilerin aşkla yoğrulmuş yansıtılmasından ibarettir. Zira o Allah ve insan sevgisi ile mayalanmış manevî bir atmosfer olan Darende Şeyh Hâmid-i Veli / Somuncu Baba Külliyesi'nde yetişmişti. Bu külliye, Allah dostu Somuncu Baba'nın sırrı ifşa olunca Bursa'dan gelerek asırlar önce kurduğu ve Kâbe toprağı yaptığı, bağ ve bahçelerinde aşk gülü yetiştirilen manevî bir huzur iklimidir.

Hulûsî Efendi bu huzur ikliminde Allah ve peygamber sevgisiyle yoğrulmuş, vatan ve millet derdiyle dertlenmiş şiirler yazdı. Onun yazdığı şiirlerin bir zâhirî bir de bâtinî anlamı vardır. Esas olan onun şiirlerindeki batını anlamdır. Bu ise saklı, örtülü ve gizlidir. O batına ancak zahirden yol bularak ulaşılabilir. İslâm medeniyetinde şiir, varlıkların batındaki hakikatini zahirdeki mecaz ile örterek ifadesinden ibarettir. Bu yüzden şiir sözün en kısa, en özlü ve en halisidir. İslâm milletlerinde şiirin en küçük yapısı beyittir. Beyit ev demektir. Nasıl ki bir evin içinde olan biteni dışından bakılarak anlaşılamazsa, bizim şiirimizin anlamı da çoğu zaman zâhirî görünüşüyle kavranamaz. Yani evde olup biteni öğrenebilmek için evin mahremi olmanız, içine girebilmeniz gerekir.

Hulûsî Efendi (k.s.) de sözlerinin anlaşılmamasından üzüntü duymuştur. Bizzat kendisinin anlattığı şu hadise bu hususa güzel bir örnektir:

“- Oğul! Yeni yazdığımız ‘Ey sevgili Allâh’ım/Râhum seni saracak/Âriyet’ten kafesi/Toprak olup kalacak.’ (194-1) şeklinde bir şiirimiz var. Bazı edebiyatçılar anlayamadıkları için eleştirmişler. Buradaki ‘ruhum saracak’ ifadesini kabul edememişler. Nasıl olur da küçük olan şey, büyüğünü sarar demişler. Oğul sen babana sarılıyorsun, meselâ bir ağaca sarılırsın. Ağacı kavrayamazsın geniş olduğu için, onu sarmış olmazsın, fakat sarılmış olursun. Biz de hâşâ, ‘Ruhum seni sarıyor.’ dememiştir, ‘Ruhum seni saracak.’ demiştir. Oğul Cenab-ı Allah bir âyet-i kerimede şöyle buyuruyor: ‘Allah’ın ipine sımsıktı sarılın.’, peki burada bahsedilen Allah’ın ipi küçük mü? Oğul bir şiirimiz daha var, siz onu hiç anlamazsınız: ‘Dilberle dem berâber derd ü elem berâber/Cân ten o dilber oldu bilmem ki nem berâber.’ (Gazel, 58-1) Oğul bunu hiç anlayamazsınız. Anlamak için edebiyatçı olmak yetmez, tasavvufu da bilmek gerek.” demiştir.

Bu arada gözden ve dikkatten kaçırılmayacak bir husus da, her geçen gün eski kültürden uzaklaşmaktadır. Dil her geçen gün geçmişe biraz daha yabancılaşmaktadır. Bunların sonucunda 20-30 sene önceki eserlerle bile bağlar kopmaktadır. Babam Hulûsî Efendi (k.s.)nin şiirlerinin anlaşılmasında da benzeri zorluklar yaşanmaya başlanmıştır. Onun bazı şiirlerinin anlaşılmasının yegâne sebebi yalnızca kültürel yabancılaşma değildir elbette. Mutasavvıf bir dîvân şairi olması sebebiyle şiirlerinin zâhirî anlamının yanında bâtinî anlamı da vardır. Onları anlamak için dîvân şiirinin estetik anlayışını, tasavvufun terim ve deyimlerini, dinî-tasavvufî kültürü, büyük mutasavvıfların kıssalarını vs. derin bir birikime ihtiyaç vardır.

İşte bu sebeple Hulûsî Efendi (k.s.)nin şiirlerinin anlamlarının ortaya konması böylece günümüz insanıyla onun şiirleri arasında köprü kurulması zaruret hâlini almıştı. Bunun için ise alanın uzmanından yardım almak, işi ehline emanet etmek gerekiyordu. Bu maksatla Prof. Dr. Nihat Öztoprak’tan Hulûsî Efendi’nin şiirlerinin nesre çevirisi talep edildi. Teklifimizi kabul eden akademisyen, ilim erbabı Nihat Öztoprak Bey uzun süren yorucu ve titiz bir çalışma sonucu nesre çeviriyi tamamladı. Nesre çevirinin yanında metinde bazı düzeltmeler de gerçekleştirdi.

Nesre çeviri ile Hulûsî Efendi (k.s.)'nin şiirlerinin farklı dillere kazandırılmasının da önü açılmış oldu. Bu konuda başta İngilizce ve Arapça olmak üzere çeşitli dillere çevirme düşüncelerinin bundan sonra hayata geçirileceğinin müjdesini verebiliriz.

Beş bölümden meydana gelen bu kapsamlı çalışmanın birinci bölümünde Hulûsî Efendi (k.s.)'nin hayatı ve eserleri tanıtıldı. İkinci bölümünde edebî kişiliği çok geniş bir şekilde değerlendirildi. Üçüncü bölümde *Dîvân*'ın şekil ve muhteva incelemesi yapıldı. Dördüncü bölümde *Dîvân*'ın metni ve nesre çevirisi verildi. Şüphesiz elinizdeki bu çalışmanın en önemli bölümü *dîvân* metnini ve nesrini ihtiva eden dördüncü bölümdür. Ancak şiirlerinden hareketle hazırlanan edebî kişiliği ve *Dîvân*'ın şekil ve muhteva incelemelerinin bu zamana kadar yapılmış en geniş ve derli toplu çalışma olduğuna dikkat çekmek isteriz. Hulûsî Efendi (k.s.)'yi ve onun şiirlerini anlamak için bu bölümler mutlaka okunmalıdır. Beşinci bölümde ise *dîvânda* geçen tasavvufî kavramlar değerlendirilmiş; ayet, hadis ve Arapça ibareler bir araya getirilmiş ve anlamları verilmiş; alfabetik fihrist ve sözlükle eser tamamlanmıştır.

Hulûsî Efendi (k.s.)'yi temsil eden ona layık bir eser ortaya koyabilmek için titiz bir şekilde yıllarca çalışarak böyle bir eseri ilim âlemine kazandıran Prof. Dr. Nihat Öztoprak Bey'e teşekkür ederim. Bu kıymetli eserin neşredilmesinde emeği geçen bütün kardeşlerimizi ve siz kıymetli okuyucuları da gönülden selamlarım.

Gayret bizden Tefvik Allah'tandır.

H. Hamideddin ATEŞ
Mütevelli Heyet Başkanı

ÖNSÖZ

Türk edebiyatının altı asrı aşan bir süre yaşamış en zengin ve güçlü edebiyat dönemini temsil eden klasik Türk edebiyatı/dîvân edebiyatı 20. yüzyılda da geleneğini devam ettirmiştir. Bu geleneği devam ettirenlerden biri de 1914-1990 yılları arasında yaşayan ve hacimli sayılabilecek bir dîvân yazan Seyyid Osman Hulûsî Efendi'dir.

Bu çalışmada, Osman Hulûsî Efendi'nin daha önce yalnızca Latin harfli neşri gerçekleştirilen *Dîvân'ı* yeniden gözden geçirilerek okunmuş, ayrıca nesre çevirisi ve incelemesi yapılmıştır.

Ana ve baba tarafından soyu Hz. Hüseyin kanalıyla Hz. Peygamber'e ulaştığı için "Seyyid" olan Hulûsî Efendi ayrıca meşâyıhtan Şeyh Hâmidüddin-i Velî (Somuncu Baba)'nin 12. kuşaktan torunudur. Somuncu Baba'nın Darend'e kurduğu inanç ve kültür ikliminde yetişmiştir. Hâmidüddin-i Velî'den Hulûsî Efendi'ye kadar Somuncu Baba ocağında sohbetlerin şiirle süslendiği, gönüllerin ilâhîlerle coşturulduğu manevî ve sanat ikliminde yetişen Hulûsî Efendi ataları gibi şiire meyletmiş, şiirle konuşmuş, şiirle cevap vermiş, şiirce hayat yaşamış bir şairdir. Şiirin yerini nesre bıraktığı bir dönem olan 20. yüzyılda o, şiiri bırakmamış hem de hacimli sayılabilecek bir dîvân oluşturarak dîvân ve tekke şiir geleneğini devam ettirmiştir.

Yûnus Emre başta olmak üzere, Somuncu Baba, Hacı Bayrâm-ı Velî, Mevlânâ, Fuzûlî, Niyâzî Mısırî gibi şairlerin ilâhîleri, gazelleri ve

mesnevîlerinin okunduğu edebî yönü güçlü bir kültür ocağında yetişen Osman Hulûsî Efendi daha küçük yaşlarda şiir zevki edindi. Yetiştığı çevrede sohbetler beyitlerle süsleniyor, konular şiirle örneklendiriliyor, gönüller manilerle coşturuluyordu. Bu yüzden her ne kadar düzenli bir eğitim alamamışsa da o, şiirin hem şekil hem de mana hususiyetlerini bizzat yaşayarak öğrendi. Şairlik tabiatının da etkisiyle daha küçük yaşlarda şiir yazmaya başladı. Duygu ve düşüncelerini şiirle dile getirdi. Şiirle sohbet etti, şiirle nasihat etti, şiirle cevap verdi. Böylece fikirlerini kalıcı hâle getirdi. Bedenen ulaşamadığı yerlere şiirle ulaştı.

Hulûsî Efendi, Hz. Peygamber'in soyundan gelen birisi olarak onun mirası olan ilim, güzel huy, iman ve takvaya sahip çıkmıştır. Hz. Peygamber'in bir hadisinde belirttiği üç sınıf insandan (âlim, ilim tahsil edenler ve bunlara yardım edenler) biri değil, her biri olmuştur. O âlim olduğu halde, ilim tahsil etmeyi de sürdürmüş, ilim tahsil edenlere yardımı da devam ettirmiştir. Onun birçok âlim ve şairden üstün ve farklı yönü budur.

Hulûsî Efendi Dîvânı'nın, kendi sağlığında eski harflerle temize çektiği bir el yazma nüshası vardır. Bu nüshaya dayalı olarak *Dîvân* metni birkaç kez günümüz alfabesiyle yayımlanmıştır. Tarafımızdan yapılan çalışmada bu baskılardan istifade edilerek *Dîvân* metni yeniden gözden geçirilmiş anlama, vezne, kafiye dayalı olarak bazı düzeltmeler yapılmıştır. Sonra beyitler tek tek günümüz Türkçesiyle nesre çevrilmiş ve eserin geniş incelemesi yapılmıştır. Anlaşılacağı üzere bu çalışmanın öncekilerden temel farkı nesre çevirinin yapılması ve metne dayalı olarak derli toplu bir halde incelemenin gerçekleştirilmesidir.

Hulûsî Efendi Dîvânı'nın nesre çevirisi iki ihtiyaçtan doğmuştur: Birincisi, şiirlerinin daha iyi anlaşılması veya yanlış anlaşılmaması; ikincisi, şiirlerinin farklı dillere çevrilmesinin kolaylaştırılmasıdır. Hulûsî Efendi her ne kadar yakın dönem şairi ise de şiirleri mana, tarz, üslup ve şekil olarak eskinin devamı olduğu için ayrıca muhtevası, dili, anlamı itibarıyla eski ve yeni hususiyetler taşıdığı için günümüz insanı tarafından anlaşılması zordur. İçerisinde dîvân, tasavvuf ve halk edebiyatının mecaz, sanat, estetik anlayışını barındırması da bu şiirlerin anlaşılmasını zorlaştıran diğer

sebeplerdendir. Hulûsî Efendî'nin de sağlığında serzenişlerinden biri şiirlerinin anlaşılmasıdır. Günümüz insanının bu bilgi ve sanat anlayışına sahip olmaması sebebiyle zaman geçtikçe bu yara daha da derinleşti ve anlayanların sayısı azaldı. İşte bu sebeple Hulûsî Efendî'nin hayrül-halefi olan Hamid Hamideddin Ateş Efendi babasının şiirlerinin nesre çevirisini tarafımızdan talep etti. Bu zor ve mesuliyetli görevi omuzlarımıza yükledi.

Vazifeyi aldıktan sonra Hulûsî Efendî'yi daha iyi tanıyabilmek ve şiirlerindeki muradı anlayabilmek maksadıyla önce onun hayatını yazılı metinlerden tekrar okuduk, inceledik, notlar aldık. Bunlarla yetinmeyerek başta çok kıymetli mahdumu ve halefi Hamid Hamideddin Ateş Efendi olmak üzere, isimlerini sayamadığım pek çok onu tanıyan, bilen ve seven değerli ihvandandan hatıralarını topladım. Onu ve şiir anlayışını belli bir seviyede kavradıktan sonra bu bilgi ve birikimle nesre çeviriyi gerçekleştirdim.

Hulûsî Efendi Dîvânı üzerine yapılan bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır:

Birinci Bölümde: Osman Hulûsî Efendî'nin hayatı anlatılmıştır. Bu bölümde onun soyu, doğumu, lâkapları, eğitimi, gençliği, askerliği, görevleri, hac yolculukları, ailesi, ölüm fikri ve vefatı ayrı ayrı başlıklar halinde işlenmiştir. Ayrıca onun sosyal hayatı-şahsiyeti, mücadelesi ve eserleri üst başlıklar halinde değerlendirilmiştir.

İkinci Bölümde: Osman Hulûsî Efendî'nin edebî kişiliği, şiirlerinden ve sağlığında onunla birlikte olmuş kişilerden istifade edilerek hazırlanmıştır. Bu bölümde onun mahlası, dili, mecaz dili, irticalen şiir yazması, etkilendikleri, üslubu, tarzı, edebî sanatları kullanışı, şiirlerinin ahenk hususiyeti, şiir anlayışı, yazdığı kitabeleri ve nesir örnekleri ayrı başlıklar halinde incelenmiştir. Bölümün sonuna onun uyarıları da bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Üçüncü Bölümde: *Osman Hulûsî Efendi Dîvânı*'nın incelenmesi yapılmıştır. Bu bölümde öncelikle *Dîvân*'ı oluşturma sebebi anlatılmış, sonra *Dîvân*'ın baskılarından haber verilmiş, daha sonra *Dîvân*'ın şekil ve muhteva hususiyetleri alt başlıklarla ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Dördüncü Bölümde: *Hulûsî Efendi Dîvânı'nın* metni ve nesre çevirisi verilmiştir. Bu bölümde *Dîvân* metni anlam dikkate alınarak yeniden okunmuş, bu okuma esnasında yazma nüshasının yanında, Latin harfli neşirlerinden de istifade edilmiştir. Metin ortaya konduktan sonra her beyit tek tek Hulûsî Efendi'nin beyti yazmadaki muradı dikkate alınarak nesre çevrilmiştir. Beyitlerde geçen âyet, hadis ve kıssalara dikkat çekilmiştir.

Beşinci Bölümde: *Dîvân'da* sıklıkla yer alan tasavvufi kavramlar ve terimler "Tasavvufi Kavramlar ve Terimler" başlığı altında, aynı şekilde *Dîvân'da* yer alan âyet, hadis ve Arapça ibareler "Âyet, Hadis ve Arapça İbareler" başlığı altında alfabetik olarak listelenmiş ve açıklamaları yapılmıştır. Ardından, "Şiir Fihristi" ve "Sözlük" eklenmiştir. Böylece şiirlerde geçen tasavvufi kavramlar, âyet, hadis ve Arapça ibareler hakkında geniş bilgi verilmiş ve fihrist ile ezberindeki şiiri bulmak isteyenlere kolaylık sağlanmıştır. Son olarak eserin sonuna sözlük eklenmiştir. Sözlükte yer alan anlamlar Hulûsî Efendi'nin kastettiği anlamlardır.

Şan ve şöhreti sevmeyen Hulûsî Efendi şiirlerini dönemin diğer şairlerine göndermek, çeşitli dergilerde yayımlamak ve kitaplaştırmak yerine onları ihvanını eğitmek ve insanlara faydalı olmak için kullandı. Ancak onun bu gösterişten uzak, sessiz sedasız tavrına rağmen şiirleri döneminde hiçbir şaire nasip olmayacak kadar çok kişi tarafından ezberlendi ve okundu. Zira onun şiirleri ağzından çıkar çıkmaz yanındaki kâtipler tarafından kayda geçirilip derhal diğer ihvana gönderiliyor, şehirlerde, kasabalarda ve köylerde vekalelerde veya sahrada yapılan sohbet toplantılarında bestelenerek okunuyordu. Bu gelenek sayesinde onun şiirleri hâlâ artan bir ilgiyle okunmaktadır.

Türk edebiyatı içinde Osman Hulûsî Efendi'yi farklı kılan en önemli husus dîvân ve tekke şiirinin bitti denildiği bir dönemde onun bu tarzlarda şiirler yazmasıdır. Sağlığında ihvanın dışında bilhassa akademik camiada fazla dikkat çekmemiş olan Hulûsî Efendi'yi anlamak, şiirlerini incelemek, edebî kişiliğini ortaya çıkarmak için art arda sempozyumlar düzenlendi. 20. yy.da yaşamış başka hiçbir şaire nasip olmayacak ilgi ve alâka gördü. Somuncu Baba ve onun adına toplam 12 sempozyum düzenlendi.

Son aşırda ömrü şiirle geçmiş böyle kıymetli bir şahsiyetin eserinin hazırlanmasına vesile olan ve her ihtiyaç duyduğumuzda müşkülâtımızı çözen bilgi, birikim ve hatıralarını bizimle paylaşan Hulûsî Efendi'nin çok kıymetli mahdumu ve halefi Hamid Hamideddin Ateş Efendi'ye gönülden teşekkür ediyorum. İtiraf etmeliyim ki eser onun teşvik, gayret ve himmetleriyle vücut bulmuştur. Onunla birlikte, Dr. Mehmet Taştemiş, Abdülmuttalip Azdemir, Resul Kesenceli, Musa Tektaş ve Hulûsî Efendi Vakfı'nın her kademesinde hizmette bulunan isimlerini sayamadığım pek çok yâran ve ihvana katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Nesre çeviri zor ve mesuliyetli bir iştir. Şairin kastını anlamak, onu tam olarak yansıtmak kolay değildir. Bu sebeple Hulûsî Efendi'yi tanıyanlar, onun şiirlerine vakıf olanlar ve alanın uzmanları yapılmış olan nesre çeviride noksan, yanlış veya çelişki bulabilir. Manzum bir metni nesre çeviri ve şerhe kalkışmak biraz cüretkârlıktır. Cüretimizin Hulûsî Efendi'nin şiirlerinin anlaşılmasına katkı sağlamak olduğunu belirtmek isteriz. Ayrıca biz bu noktada nesirde yer alan anlayışların bize ait olduğunu hatırlatmak isteriz. Aynı beytin bir başkası tarafından farklı şekilde nesre çevrilmesine saygı duyarız.

Yukarıda sıraladığımız endişelerden dolayı nesre çevirideki hatalarımızı azaltmak maksadıyla nesre çeviri ve şerh hususunda aynı hocadan ders alarak birlikte yetiştiğimiz metne vukufiyetine güvendiğim değerli meslektaşım Prof. Dr. Sebahat Deniz'in metni baştan sona gözden geçirmesini teklif ettim. Beni kırmayarak kabul ettiği ve yoğunluğuna rağmen beyitlerin nesre çevirilerini okuyup görüşlerini benimle paylaştığı için kendisine müteşekkirim. Ayrıca değerli meslektaşlarım Doç. Dr. Ümran Ay, Doç. Dr. H. İbrahim Demirkazık, Doç. Dr. Hasan Kaya, Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin Ayçiçeği de eseri okuyarak tashih ettiler. Kendilerine candan teşekkür ediyorum. Öğrencilerimden Sultan Şahin, Rabia Sözer ve Münevver Hilal Onur'a da çeşitli katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
2020, İstanbul

NESRE ÇEVİRİ

HAKKINDA

Hulûsî Efendi Dîvânı'nın neşre çevirisi iki ihtiyaçtan doğmuştur: birincisi şiirlerin doğru anlaşılmasını sağlamak, ikincisi şiirlerinin farklı dillere çevirisini kolaylaştırmak. Hulûsî Efendi her ne kadar yakın dönem şairi ise de onun şiirleri mana, tarz, üslup ve şekil olarak eskinin devamıdır. Onun şiirleri nazım şekilleri itibarıyla eski; muhtevası, dili, anlamı itibarıyla eski ve yeni hususiyetler taşımaktadır. Bunların üzerine Hulûsî Efendi'nin dinî, tasavvufî, bilgi ve birikimlerini; halk, dîvân, tekke tarzı şiir denemelerini de ilâve edersek günümüzde insanların onun şiirlerini anlamakta niçin zorlandığı daha net ortaya çıkar. Hulûsî Efendi, Şeyh Hâmid-i Velî Camii İmam Hatib'i Hatip Hasan Feyzi Efendi'nin oğlu olmanın ötesinde, babasının irtilhaliyle göreve başlayan ağabeyi Ahmet Nuri Efendi'nin de vefatının ardından aynı yerde imam-hatiplik görevine başlamış, hutbeler hazırlamış, vaazlar vermiş, halkın sorularını cevaplandırmış bir din âlimidir. Ayrıca tarikat büyüklerinin sohbetleriyle yetişmiş, sonra kendisi de bu

sohbetleri devam ettirmiş geniş bir tasavvuf bilgi ve kültürüne sahip bir mutasavvıftır.

Dinî, tasavvufî, edebî, tarihî, fikrî vb. matbu ve nadir yazma kitaplarla dolu zengin kütüphanesi, bu kitaplardaki notları onun ilminin şahididir. Hulûsî Efendi'nin şiirlerinin anlaşılmasını güçleştiren unsurlardan birisi şiirlerine de akseden sözünü ettiğimiz bu bilgi, birikim ve anlam derinliğidir. Diğer ise bu bilgi ve birikimleri halk, dîvân ve tekke edebiyatının şekil, muhtevâ ve estetik hususiyetleriyle harmanlayarak şiirleştirmiş olmasıdır.

Diğer bir ifadeyle onun şiirleri bilhassa dîvân ve tasavvuf edebiyatının mecaz, sanat, estetik anlayışıyla yazılmıştır. Şiirlerinin anlaşılmasında günümüz insanının bu bilgi ve sanat anlayışına sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, şiirleri nesre çevrilerek günümüz insanıyla Hulûsî Efendi'nin şiirleri arasında köprü kurulmaya çalışılmıştır.

Hulûsî Efendi'nin kendisi de zaman zaman anlaşılmadığından ve insanların irfan eksikliğinden rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Darende'de evinde Maraş'tan gelen edebiyat öğretmenlerinin de bulunduğu bir sohbette bazı şiirleri üzerine söyledikleri onun düşüncelerine güzel bir örnektir:

“Oğul! Yeni yazdığımız ‘*Ey sevgili Allâh’ım/Rûhum seni saracak/Âriyet ten kafesi/Toprak olup kalacak.*’ (194-1) şeklinde bir şiirimiz var. Bazı edebiyatçılar anlayamadıkları için eleştirmişler. Buradaki ‘ruhum saracak’ ifadesini kabul edememişler. Nasıl olur da küçük olan şey, büyüğünü sarar demişler. Oğul sen babana sarılıyorsun, meselâ bir ağaca sarılırsın. Ağacı kavrayamazsın geniş olduğu için, onu sarmış olmazsın, fakat sarılmış olursun. Biz de hâşâ, ‘Ruhum seni sarıyor.’ dememişiz, ‘Ruhum seni saracak.’ demişiz. Oğul Cenab-ı Allah bir âyet-i kerimede şöyle buyuruyor: ‘Allah’ın ipine sımsıkı sarılın.’ Peki burada bahsedilen Allah’ın ipi küçük mü? Oğul bir şiirimiz daha var, siz onu hiç anlamazsınız: ‘*Dilberle dem berâber derd ü elem berâber/Cân ten o dilber oldu bilmem ki nem berâber.*’ (Gazel, 58-1) Oğul bunu hiç anlaya-

mazsınız. Anlamak için edebiyatçı olmak yetmez, tasavvufu da bilmek gerek.” demiştir.

Nesre çeviride dikkat edilen hususları şöyle sıralayabiliriz:

1. Âyet, hadis, Arapça ve Farsça ibareler nesirde aynen muhafaza edilmiş, ancak nesir cümlesinin hemen altına o ibarenin anlamı verilmiştir. Ayrıca *Dîvân*'da geçen bütün âyet, hadis, Arapça ve Farsça ibareler çalışmanın sonunda “Âyet, Hadîs ve Bazı Arapça İbareler” başlığı altında geniş açıklamalarıyla birlikte listelenmiştir.
2. Nesre çeviri esnasında yanlış anlaşılmayı önlemek için o, sen vb. zamirler sık kullanılmıştır. Zira nesre çeviride, her seviyeden insanın anlayabileceği bir metin oluşturulması hedeflenmiştir.
3. Nesre çeviride bir kelimenin farklı anlamlarından biri tercih edilmiştir. Hulûsî Efendi'nin kastettiği anlam yakalanmaya çalışılmıştır. Ancak tarafımızdan yapılan kimi tercihleri isabetli bulmayıp kelimenin diğer anlamlarından birini tercih ederek çeviri yapacaklar da olabilir. Zira edebî metinler farklı yorumlara fırsat verir.
4. Bazı beyitlerde ihtiyaç duyulduğu için iki farklı nesre çeviri yapılmıştır.
5. Ağzına bir damla bile şarap koymamış bir ulu şahsın şiirlerinde geçen şarap kelimesiyle kastı elbette sarhoşluk veren “hamr” değil, ilâhî sarhoşluğun kaynağı “aşk”tır düşüncesiyle nesre çevirilerde Hulûsî Efendi'nin mutasavvıf şahsiyeti dikkate alınarak kelimelerin mecazî ve tasavvufî anlamları tercih edilmiştir.

Biz nesre çevirilerde Hulûsî Efendi'nin kastettiğini yakalamaya çalıştık. Bu maksatla çalışmaya başlamadan önce Hulûsî Efendi'nin hayatını yazılı metinlerden tekrar okuduk, inceledik, notlar aldık. Bunlarla yetinmeyerek başta çok kıymetli mahdumu ve halefi Hamid Hamideddin Ateş Efendi olmak üzere onu tanıyan, bilen ve seven değerli şahıslardan hatıralarını topladık. Onu ve şiir anlayışını belli bir seviyede kavradıktan sonra bu bilgi ve birikimle nesre çeviriye başladık.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEYYİD
OSMAN HULÛSÎ
EFENDİ DÎVÂNI'NIN
İNCELEMESİ

DÎVÂN

İNCELEMESİNE GİRİŞ

1. Dîvân Oluşturma Sebebi

Dünyada sebepsiz bir yaprak bile kımıldamaz derler. Kâinatın yaratılışı bile Allah'ın, Habibine duyduğu sevgi sebebiyledir. "Levlâke levlâke lemâ halaktu'l-eflâk." (= Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.) diyen Yaratıcı bu kudsî hadisinde kâinatı yaratma sebebinin Peygamber'ine duyduğu sevgi olduğunu bizzat kendi bildiriyor. Hulûsî Efendi'nin de şiir yazma ve dîvân oluşturması elbette sebepsiz değildir. Şiir yazma sebeplerinin başında Cenab-ı Hakk'a duyduğu aşk gelmektedir. O, Allah'a duyduğu "aşk nüktesini" dile getirmek için şiir yazdığını bizzat kendi söylüyor:

Sermayesiz yazılmaz aşk nüktesi Hulûsî

Ol mâye-i kerîmin tut dâmenin ko kâli (Gazel, 459-4)

Onun *Dîvân'ı* baştan sona Allah aşkının dile getirildiği ilâhîlerle doludur. Bu yüzden *Dîvân'a* "Aşk Dîvânı" dense yeridir. Allah'a duyduğu aşkı, aşk anlayışını şiirleştirmesinin sebebi ise ihvanın istifade etmesidir:

*Bir hâtıradır ki dîvânım
Müstefîd olalar ihvânım¹¹¹*

Hulûsî Efendi eğitmekle görevli olduğu ihvan topluluğuna sahiptir. Ömrünü ihvanının ve insanların eğitimine adanmıştır. Onların Allah'a layık bir kul, Peygamber'ine layık bir ümmet ve ceddine layık bir millet olmaları için çalışmıştır. O bu çalışmalar esnasında ihvanlarına mesajlarını şiir yoluyla verdi. Yazdığı şiirler derhal farklı bölgelerdeki ihvana ulaştırılarak ezberlendi, okundu ve gönüllere nakşedildi. Onun yazdığı bu şiirlerle bu fena dârında bir eser ortaya çıktı:

*Hulûsî ismini yâd etmeğe ihvân u yârânın
Fenâ dârında et sen kudretince bir eser peydâ (Gazel,1-7)*

İşte bu eser *Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî*'dir. Malumdur insanoğlu sevdiklerine, kıymet verdikleri değerli şeyleri hediye ederler. Hulûsî Efendi de ihvanına ve yârânına inci değerinde beyitler, şiirler saçmıştır. Onun kıymetini ancak ehl-i hüner anlayacaktır. Hulûsî Efendi de bunun farkındadır:

*Saçdın Hulûsî bir güher
Toplar anı ehl-i hüner (287-9)*

2. Dîvân Nüshaları ve Baskıları

Osman Hulûsî Efendi Dîvânı'nın Hattat Hacı Muhyiddin Tütüncü¹¹² tarafından Osmanlı Türkçesi alfabetiyle temize çekilen orijinal yazma nüshası H. Hulûsî Ateş Şehzadeoğlu Özel Kütüphanesi'ndedir. Bu nüsha, Osman Hulûsî Efendi'nin sağlığında onun kontrolünde yazılmıştır. Daha sonra bu yazma nüsha günümüze kadar yeni harflerle dört defa neşredilmiştir.

111. Dîvânda olmayan bu beyit Şehzadeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden alınmadır. Bk. İsmail Palakoğlu, *a.g.e.*, s. 162.

112. Hacı Muhyiddin Tütüncü, Osman Hulûsî Efendi'nin komşusu, ihvani ve sır kâtibi olup "Ya Şeyh" lâkabıyla biliniyordu. Rüştiyeyi bitirmiş, Farsça ve Osmanlı Türkçesine hâkim biridir. Hattattır ve yazısı güzeldir. Osman Hulûsî Efendi'nin hep yakınında bulunmuş ve onun gözetiminde Dîvân'ını ve Mektûbât'ını Osmanlı Türkçesi Alfabetiyle tertip etmiştir. Hulûsî Efendi'nin bu yârî 25.12.1999 tarihinde Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Bk. İsmail Palakoğlu, *a.g.e.*, s. 148, 171, 174, 465-466.

1. Neşri: *Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî*, 1986'da, İstanbul'da, Anadolu Matbaasında, Ayhan Yalçın tarafından bugünkü alfabeyle gerçekleştirilmiş. (XII+351s.)
2. Neşri: *Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî*, 1997'de, Ankara'da 2 cilt hâlinde Osman Hulûsî Efendi Vakfı Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir. (Hazırlayanlar: Muhsin Kalkışım, Lütfi Alıcı, Ahmet Yenikale) (XIV+448, 174+249s. Eski Harfli orijinal metin)
3. Neşri: *Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî*, 2006'da İstanbul'da Nasihat Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir. (Yayına Hazırlayanlar: Prof. Dr. Mehmet Akkuş, Prof. Dr. Ali Yılmaz) (XXXIII+530s.)
4. Neşri: *Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî*, 2013'te, İstanbul'da Nasihat Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bu baskıda daha önce Prof. Dr. Mehmet Akkuş ve Prof. Dr. Ali Yılmaz'ın hazırladığı metin, Prof. Dr. Nihat Öztoprak başkanlığında Prof. Dr. Sebahat Deniz, Prof. Dr. Üzeyir Aslan, Prof. Dr. Ömer Zülfe ve Doç. Dr. Ozan Yılmaz'dan oluşan bir komisyon tarafından gözden geçirilerek yayımlanmıştır.) (XXXIII. 530s.)
5. Neşri: Elinizdeki bu çalışmadır. Bu neşrin diğerlerinden en önemli farkı metnin baştan sona yeniden gözden geçirilmesi, beyitlerin ayrı ayrı nesre çevrilmesi ve dîvândan hareketle şairin hayatı ve edebî kişiliğinin ortaya konmasıdır.

Bu baskıların dışında *Dîvân*'dan seçmeler yapılarak yayımlanmıştır.

Bk. Es-Seyyid Osman Hulûsî Ateş, *Seçme İlahiler (Cep Dîvânı)*, 5. Baskı, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay., Ankara 2002

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEYYİD
OSMAN HULÛSÎ
EFENDİ DÎVÂNI'NIN
METNİ VE
NESRE ÇEVİRİSİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Harfü'l-Elif

1. *Gönül nefesine hâkim oluban eyle zafer peydâ
Ziyâsı kalbi rûşen kılmağa et bir kamer peydâ*
2. *Bu göz ile görölmez rü'yet-i dildâre ey gönlüm
Edegör bir bakışda dostu görmeğe basar peydâ*
3. *Gönül pasın silip at cümle pâk olsun için dışın
Hakâyık gevherine et derûnunda makarr peydâ*
4. *Figân ü zâr edip tâ subha dek akıt gözünden yaş
Derûnunda edegör aşk ile âh u şerer peydâ*
5. *Dil-i bîmârına dermânı gözle fecr-i sâdıkdâ
Kamu derde devâlar bahş olur vakt-i seher peydâ*
6. *Oturtup ey gönül tahta o Yûsuf meh-likâyı çün
Erişdir sen hemen Ya'kûb-ı zâra bir haber peydâ*
7. **Hulûsî** ismini yâd etmeğe ihvân u yârânın
Fenâ dârında et sen kudretince bir eser peydâ

Vezni: mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün

1. Nesre Çeviri

1. *Ey gönül! Nefsine hâkim olarak bir zafer kazan. Böylece ışığı kalbi aydınlatacak bir kamerin olsun.*
2. *Ey gönlüm! Sevgilinin (Allah'ın) tecellileri bu göz ile görülmez. Dostu (Allah'i) bir bakışta görmek için kalp gözü peyda etmeye bak.*
3. *(Ey gönül!) Gönül pasını sil at ki için dışın tamamen pak olsun. Böylece gönlünde hakikat cevherine yer hazırla.*
4. *(Ey gönül!) Ağlayıp inleyerek sabahlara kadar (Allah için) gözyaşı dök. İçinde Allah aşkı ile âh ve kıvılcımlar peyda et.*
5. *Ey âşık! Hasta gönlüne fecr-i sâdıka (gerçek tan vaktinde) dermanı gözle. (Zira) seher vaktinde bütün dertlere devalar bahşolunur.*
6. *Ey Gönül! O ay yüzlü Yusuf'u gönül tahtına oturtup hemen (oğlunu kaybettiğinden beri ağlamakta olan babası) Yâkub'a haber ulaştır.*
7. *Ey Hulûsî! İhyanın ve dostlarının senin ismini (senden sonra da hayırla) anması için bu fâni dünyada gücün nisbetinde bir eser ortaya koy.*

1. *Ey zülf-i perî şîve-i refât ile bir şeb*
Varımı alıp hep
Koydun beni beytü'l-hazen-i firkate tenhâ
Ey Yûsuf-ı zîbâ
2. *Göz yumsam eğer gayrıdan ey şûh seni görsem*
Hâlin nice bilsem
Tîr-i sitemin eyledi bu sînemi gör tâ
Zebûr evi âsâ
3. *Hâk-i derine yüz sürerek eylesem âhı*
Görsem yüzü mâhı
Mecnûn-sifât boynuma zincîr urup ammâ
Varsam sana Leylâ
4. *Bülbülleri nâlânım ile vakt-i seherde*
Koydum bu haberde
Ruhşârın anıp vaslını etdikçe temennâ
Ey şûh-ı dîl-ârâ
5. *Hulûsîyi bezminde sezâ-yı ni'am eyle*
Lutf u kerem eyle
Tek aç yüzünü varını hep eyle de yağma
Ey dîdesi şehlâ

Vezni: mef'ûlü/ mefâ'îlü/ mefâ'îlü/ fe'ûlün
mef'ûlü/ fe'ûlün

2. Nesre Çeviri

1. *Ey peri saçlı, ey güzel Yusuf! Edalı yürüyüş ile bir gece bütün varımı aldın da beni tek başıma, ayrılığın hüznün evine bıraktın.*
 2. *Ey şuh (güzel) sevgili! Herkesten yüz çevirip sadece seni görsem ve ne hâlde olduğunu bilsem. Gör bak, sitem okun bu göğsümü arı kovanına çevirdi.*
 3. *Ey Leylâ! Eşiğinin toprağına yüz sürerek âh etsem ve o ay yüzünü görsem. Sana ulaşabilmek için Mecnûn gibi boynuma zincir vurmaya razıyım.*
- Mecnûn aynı zamanda deli demektir. Eskiden deliler başkalarına zarar vermesin diye zincire vurulurdu.*
4. *Ey gönül süsleyen şuh güzel! Yanaklarını anıp vuslatını diledikçe, inlemelerimle seher vaktinde bülbülleri uyandırarak onları bu durumdan haberdar ettim.*
 5. *Ey ela gözlü sevgili! Hulûsî'yi meclisinde nimetlere kavuştur, lütuf ve kerem et. (İstersen) onun varını hep yağma et yeter ki yüzünü aç, cemâlini göster.*

1. *Ey yârânlar kılın duâ düşdüm ben yârimdan cüdâ
Kavuşdursun bizi Hudâ vâ hasretâ vâ firkatâ*
2. *Çıkdım vatandan gurbete düşdüm belâ-yı mihnete
Dayanılmaz bu hasrete vâ hasretâ vâ firkatâ*
3. *Vasf ile gülmedi yüzüm hasretle kan ağlar gözüm
Derd ile mahyoldu özüm vâ hasretâ vâ firkatâ*
4. *Düşdüm sivânın dâmına eremedim encâmına
Dostun visâl-i kâmına vâ hasretâ vâ firkatâ*
5. *Özle **Hufûsî** yârını terk eyleyip ağyârını
Bulmaz isen dildârını vâ hasretâ vâ firkatâ*

Vezni: müstef'îlün/ müstef'îlün/ müstef'îlün/ müstef'îlün

3. Nesre Çeviri

1. *Ey dostlar! Ben sevgilimden ayrı düştüm. Dua edin de Hüdâ bizi kavuştursun. Âh hasret, vah ayrılık!*
2. *Vatanımdan gurbete çıktım ve gam belâsına düştüm. Bu hasrete dayanılmaz. Âh hasret, vah ayrılık!*
3. *Bir türlü kavuşup da yüzüm gülmedi; bu hasretle gözüm (daima) kan ağladı. Bu dertten dolayı kendimi kaybettim. Âh hasret, vah ayrılık!*
4. *Bu yokluk âleminin tuzağına düştüm; sonunu göremedim. Dostun muradına eremedim. Âh hasret, vah ayrılık!*
5. *Ey Hulûsî! Başkalarını terk edip yârini özle. Dildarını bulamaz isen (yazık). Âh hasret, vah ayrılık!*

1. *Gâhî çeker cefâyı gâhî sürer safâyı
Gâhî düşüp firâka sûzân olur olur yâ*
2. *Gâhî izini izler gâhî visâlin özler
Gâhî o teşne gözler giryân olur olur yâ*
3. *Gâhî verip visâli gâhî açar cemâli
Gâhî hayâli dilde cevân olur olur yâ*
4. *Nigâh edince hâle tâlib olur visâle
Gâhî bakıp cemâle hayrân olur olur yâ*
5. *Uşşâkı gam çekip de âh eyledikçe yârı
Âgâh olup bu hâle handân olur olur yâ*
6. *Ey dil ferâgat eyle terk eyleyip fenâyı
Fakr ile fahr edenler sultân olur olur yâ*
7. *Muhyî bu meyhânede kendin yitirmiş olsan
Bezm-i Ezel'de cânın mihmân olur olur yâ*
8. *Çek ey gönül cefâsın yârın vefâsın umma
Bir gün o da bu hâle pişmân olur olur yâ*
9. *Ey dil vefâsız olma terk eyleyip de yârı
Yârın cefâsı bir gün ihsân olur olur yâ*

4. Nesre Çeviri

1. (Gönül) bazen cefa çeker, bazen de safa sürer, bazen ayrılığa düşüp yanar, olur ya!
 2. (Gönül) bazen izini takip eder, bazen de kavuşmayı özler, bazen sevgilisine susamış o gözler gözyaşı döker, olur ya!
 3. (Sevgili) bazen visaline müsaade eder, bazen de cemâlini açar (gösterir), bazen hayali gönülde canlanır, olur ya!
 4. Göz sevgilinin benine ilişince, gönül (derhal) beraber olmak ister. Ardından cemâline bakıp hayran olur, olur ya!
 5. Âşıkları gam çekip âh eyledikçe sevgili bu durumdan haberdar olup mutlu olur, olur ya!
 6. Ey gönül! Bu fâni dünyayı terk edip el çek. (Dünyada) fakirlikleriyle övünenler sultan olur, olur ya!
- İkinci mısradaki şair, "Fakirlik benim övüncümdür, onunla iftihar ederim" anlamındaki "el-Fakru fahrî ve bihi eftehiru" hadisinin ilk kısmını anlam olarak beytine almıştır.
7. Ey Muhyî! Bu (dünya) meyhanesinde kendini yitirmiş olsan, canın ezel meclisinde konuk olur, olur ya!
 8. Ey gönül! Sevgilinin cefasını çekmeye talip ol, vefasını umma. Bir gün olur o da yaptığı bu cefadan pişman olur, olur ya!
 9. Ey gönül! Sevgiliyi terk edip de vefasızlık etme. Zira sevgilinin cefası bir gün (gelir) ihşan olur, olur ya!

10. Bir zerre lutf-ı Hak'la hûrşîd olur cihâna
Bir katre yüz bin olup ummân olur olur yâ
11. Gülzâr-ı hüsne karşı bülbül edende zârı
Ârzûsu vasl-ı gülken hicrân olur olur yâ
12. Bir gün atar da tîr-i müjgânı kasd-ı câna
Nâgâh **Hulûsî** cânın kurbân olur olur yâ

Vezni: mef'ûlü/ fâ'ilâtün/ mef'ûlü/ fâ'ilâtün

1. Mücrim günâhkârım şehâ yâ Rabbenâ vağfir lenâ
İhsânı kul eyle atâ yâ Rabbenâ vağfir lenâ
2. Sensin bizim ilâhımız iki cihân penâhımız
Artdı cürm ü günâhımız yâ Rabbenâ vağfir lenâ
3. Ayıbların Settâr'ısın mücrimlerin Gaffâr'ısın
Âlemlerin Hünkâr'ısın yâ Rabbenâ vağfir lenâ
4. Arz u semâ ins ü melek tayr u vuhûş suda semek
Senden dilerler hep dilek yâ Rabbenâ vağfir lenâ
5. Bakma şâhım noxsânıma cürmü büyük isyânıma
Verme halel îmânıma yâ Rabbenâ vağfir lenâ
6. **Hulûsî** bâbında gedâ ihsânımı ister şehâ
Sensin kerem-kân-ı sehâ yâ Rabbenâ vağfir lenâ

Vezni: müstef'ilün/ müstef'ilün/ müstef'ilün/ müstef'ilün

10. Hakk'ın lutfuyla bir zerre cihana güneş olur, bir katre de yüz bin olup (çoğalıp) umman olur, olur ya!
11. Bülbül, güle kavuşma arzusuyla güzelliğin gül bahçesine karşı ağlarken ansızın ayrılık olur, olur ya!
12. Ey Hulûsî! Bir gün sevgili kirpik okunu senin canına kasdetmek için ansızın atar da canın ona kurban olur, olur ya!

5. Nesre Çeviri

1. Ey Şah! Suçlu ve günahkârım, ihsan kıl, bağışla, ey Rabbim! Bizi affet.
2. Bizim ilahımız ve iki cihan sığınağımız sensin, suçumuz ve günahımız arttı, ey Rabbim! Bizi affet.
3. Ayıpları örtensin, suçluları bağışlayansın, sen âlemlerin sultanısın, ey Rabbim! Bizi affet.
4. Yeryüzü, gökyüzü, insan, melek, kuşlar, vahşi hayvanlar ve balıklar (yaratılmışların hepsi) senden affedilmeyi dilerler: ey Rabbim! Bizi affet.
5. Ey yüce sultanım! Noksanıma ve cezası büyük isyanıma bakma, imanıma hâlel verme, ey Rabbim! Bizi affet.
6. Ey Şahım! Kapında köle olan Hulûsî ihsanını ister. Sen cömertlik kaynağısın, ey Rabbim! Bizi affet.

1. *Ey dil yürü zâr eyle kim zârın nice bir zâr ola
Aç gözünü dîdârı gör bu uykudan bîdâr ola*
2. *Ölmeden öndin bul memât hayy ol içip âb-ı hayât
Hem ol ki mahv-ı mahz-ı zât cân vâkıf-ı esrâr ola*
3. *Dil vuslata nâil olup cânâna cân vâsıl olup
Her matlabın hâsıl olup hârın gül-i gülzâr ola*
4. *At varlığı varı n'iden ko ârını ârı n'iden
Bul yârı ayyârı n'iden her dem enîsin yâr ola*
5. *Âşıksan özle yârını terk edip âr u varını
Sây eyle bul dildârını kim manzarın dîdâr ola*
6. *Ey cân u dil dîdâra bak hem hâl ü hem ruhsâra bak
Ko gayrı bu kâra bak kârın meğer bir kâr ola*
7. *Er sâfiyâne bul safâ senden kamu olsun nümâ
Âyîne-i dildeki tâ görünen ol dîdâr ola*

6. Nesre Çeviri

1. *Ey gönül! Yürü (öyle bir) ağla ki ağlaman gerçek bir pişmanlık olsun. Bu gaflet uykusundan uyan, gözünü aç ve sevgilinin yüzünü gör.*
2. *(Bu dünyada) ölmeden önce öl (ve sonra) ab-ı hayatı içip diri ol. Gerçek zatını/varlığını yok et ki canın sırlara vâkıf olsun.*

“Ölmeden önce ölüünüz.” bilhassa mutasavvıfların çok itibar ettikleri bir hadis olup metni “Mûtü kable en temûtü.” şeklindedir.
3. *Gönül vuslata ersin, can canana kavuşsun; her dileğin yerine gelsin, dikenin gül bahçesinin gülü olsun.*
4. *Varlığı bir tarafa at varlığı ne yapacaksın? Utanmayı (bir tarafa) bırak, utanmayı ne yapacaksın? Sevgiliyi bul, başkalarını ne yapacaksın? Her an dostun sevgili olsun.*
5. *Şayet âşık isen utanmayı bırak, varlığını terk et de yârini özle (ona yönel). Gayret ederek sevgilini bul ki seyrettiğin yer onun yüzü (Allah'ın tecellisi) olsun.*
6. *Ey can ve gönül! Sevgilinin yüzüne bak hem benine hem yanağına bak. Başkalarını bırak bu işe bak ki kazancın tam olsun.*
7. *(Gönlünü) temizleyerek safa bul ki her şey (bütün ilâhî tecelliler) sende görünsün. Gönül aynasında görünen o sevgilinin yüzü olsun.*

8. Sa'y et de ol ehl-i ferâğ arada kalmaya nizâ'
Bu sözleri et istima' hep gizliler ihbâr ola
9. Bul Hakk'a varmağa defil görmez gözün olmuş alîl
Zikr et ki Hakk'ı cân ü dil gencîne-i esrâr ola
10. Geldin bu ile sen garîb ol bâğ-ı dosta andefîb
Bu derdine bul bir tabîb zahm-ı dilin tîmâr ola
11. Nâdânla olma yek-nefes bul ehl-i Hakk'ı işte bes
Bî-keslere ol dâd-res dâd-resin Gaffâr ola
12. Bil "alleme'l-esmâ" nedir esmâ vü müsemmâ nedir
Hem tâc-ı "kerremnâ" nedir anı gıyen muhtâr ola
13. Hasretle eylerim melâl gör hâlim ey sâhip-kemâl
Hulûsî'ye göster cemâl şevk ile bî-karâr ola

Vezni: müstef'ilün/ müstef'ilün/ müstef'ilün/ müstef'ilün

8. Dünya nimetlerinden, arzu ve heveslerinden vazgeçmeye gayret edip onları terk edici ol ki onlar için kavgaya, dövüşe, gerek kalmassın. Bu sözleri işit ki gizli şeyler ortaya çıksın.
9. (Ey âşık!) Gözün kör olmuş görmüyor; sen Hakk'a ulaşmaya delil bul. Allah'ı çokça zikret ki canın ve gönlün sırlar hazinesi olsun.
10. Sen bu diyara (dünyaya) garip geldin, (bu sebeple) dost bağına bülbül ol. Bu derdine bir tabip bul ki gönül yâran iyileşsin.
11. Cahil ve görgüsüz kimselerle arkadaş olma, Allah dostunu bul, o sana yeter. Kimsesizlere yardımcı ol ki yardımcın, bağışlaması çok olan Allah olsun.
12. **"Alleme'l-esmâ"** nedir, esmâ ve müsemmâ nedir? Bunları bil. Hem tac-ı kerremnâ nedir onu da bil. Zira onu giyen muhtar (en seçkin kişi) olur.

"Alleme'l-esmâ" anlamı **"isimleri öğretti"** anlamındaki bu terkip ile Bakara Suresi 31. âyete telmih yapılmıştır. Bu ibare âyette şöyle geçiyor: **"Alleme Âdeme'l-esmâ / (Allah) Âdem'e isimleri öğretti."**

"Kerremnâ" İsrâ Suresi 70. âyette geçen bu kelimenin anlamı **"Biz (insanoğlunu) şan ve şeref sahibi kıldık."** şeklindedir. Bu kelime âyette şöyle geçiyor: **"Vefekad kerremnâ benî âdeme/Biz hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık."** Bk. Âyet, Hadîs ve Bazı Araçça İbareler, "Kerremnâ" maddesi.

13. Ey kemâl sahibi! Hasretinle büyük üzüntü içindeyim; hâlîme bir bak. Hulûsî'ye cemâlini göster ki coşkusundan yerinde duramasın.

1. *Ey yâr olmak istemedin bir lahza âşinâ bana
Hastalığım bilip derdim eylemedin şifâ bana*
2. *Yolunda bezl-i cân etmek bir îd-i ekberdir
Korkarım olasın bir yâr-ı bî-vefâ bana*
3. *Lutfuna bir lahza bu gönlümün ümîdi yok
Cevrini lutf edip eyle atâ bana*
4. *Duân mümkün değil ermek gedâlara
Kereminle ihsânı kıl bir bedduâ bana*
5. *Mecnûn gibi giriftâr-ı derd-i aşkım ey Leylâ
Duâ kıl ki ermeye nâgehân bir devâ bana*
6. *Cânım tenimde senin emanetindir [gel] al
Tâ ki başkalarından ermeye bir kazâ bana*
7. ***Hulûsî**'yi hançer-i gamzen ile şehîd kıl şehâ
Rûz-ı Mahşer'de desinler şehîd-i Kerbelâ bana*

7. Nesre Çeviri

1. *Ey sevgili! Benimle bir an bile ilgilenmedin, ilgilenmek istemedin. Hastalığımı bilip derdime şifa olmadın.*
2. *Ey sevgili! Yolunda can vermek en büyük bayramdır. Ancak senin bana vefasız bir sevgili olmandan korkarım.*
3. *Ey sevgili! Bu gönlümün bir bakışlık/anlık da olsa lutfuna mazhar olacağından ümidi yok, bari lutf edip bana eziyetini bağışla.*
4. *Ey sevgili! Kullarına duanın ermesi mümkün değil, bari cömertliğine bana bir beddua bağışla.*
5. *Ey sevgili Leylâ! Mecnûn gibi aşk derdinin müptelasıyım. Benim için dua et de beklenmedik bir anda bana deva ulaşmasın (hep dertli olayım).*
6. *(Ey sevgili!) Canım bedenimde senin emanetindir; onu (verdiğin gibi), gel, başkalarından bana bir kaza ermeden (yine) sen al.*
7. *Ey şah sevgili! Gamzen hançeri ile beni şehit et ki Mahşer Gününde bana Kerbelâ şehidi desinler.*

1. *Ey Karîbu'llâh yoluna kim ki cân eyler fedâ
Âkıbet mazhar düşüp esrâra oldu âşinâ*
2. *Ey ne hikmetdir ki ol mahmûr füsûnkâr gözlerin
Kanda baksa cân alır aldığına vermez bahâ*
3. *Devletin bâbında beklerler visâlin isteyü
Hiç biri yok olmadan bulmaz visâl görmez likâ*
4. *Kim ki la'linden senin içmezse bir katre şarâb
Hızr'a yoldaş olsa da bulmaz yine âb-ı bekâ*
5. *Ey ne mihrâbdır kaşın mihrâbı kim ana müdâm
Baş eğiş tâât için her yan sücûd eyler ana*
6. *Gamze tığıyla **Hulûsî** hastanın al cânını
Bir murâda ere kim ola sana cânı fedâ*

Vezni: fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

8. Nesre Çeviri

1. *Ey Karibullâh! Yoluna kim canını feda eylerse sonunda sırlara mazhar olup onları bilir.*

Karibullâh, Hulûsî Efendi'nin şeyhi İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi (ö.1969)'nin lakabıdır. Önceleri Garibullâh, sonraları Allah'a yakın, Allah dostu anlamında Karibullâh şeklini kullanılmıştır.

2. *(Ey sevgili!) Ne hikmettir ki; o mahmur, büyüleyici gözlerin nereye baksa can alır ve can aldığına da değer vermez.*
3. *(Sayısız kimse) Devletinin kapısında sana kavuşma isteği ile beklerler ancak hiçbiri (varlığını, benliğini) yok etmeden sana kavuşamaz ve yüzünü göremez.*
4. *Senin dudağından bir damla şarap içmemiş kimse Hızır'a yoldaş olsa da ölümsüzlük suyunu bulamaz.*
5. *Senin kaşın mihrabı öyle bir mihraptır ki ona daima baş eğip itaat etmek için her yandan secde ederler.*
6. *(Ey Karibullâh!) Gamze kılıcınla hasta Hulûsî'nin canını al. O canını sana feda ederek bir murada ersin.*

1. Bülbül eyler nâle vü zâr gülizârından cüdâ
Gül de çâk etmiş girîbânın nigârından cüdâ
2. Kays'a sahrâ-yı cünûnu gezdiren Leylâ ise
Leylâ'yı zâr eyleyen kimdir ne kârından cüdâ
3. Çağlayıp âb-ı revân ummân deyü ağlar gezer
Cûş eden deryâ ne ister ya kenârından cüdâ
4. Her ne var âlemde hep Hakk'ı diler Hakk'ı arar
Nesne yok hâşâ ki ilm ü ihtiyârından cüdâ
5. Âlemin maksûdu sensin hep seni eyler taleb
.....
6. Rabbenâ ahkâr kulun **Hulûsî'nin** maksûdu bu
Bir nefes kılma anı sen yâr-ı gârından cüdâ

Vezni: fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

9. Nesre Çeviri

1. *Bülbül gül yanaklı sevdiğinden ayrı düştüğü için ağlayıp inler. Gül de sevdiğinden ayrı düştüğü için gömleğini yırtmış, parçalamış.*
2. *Kays'a divâne gibi çölleri gezdiren Leylâ ise Leylâ'yı ağlatıp inleten, onu işinden gücünden ayıran kimdir, kimden ayrı düşmüştür?*
3. *Akarsu denize kavuşma arzusuyla çağlayıp ağlayarak gezinerek akar. Coşkun dalgalı deniz de sahiline kavuşmaktan başka ne ister?*
4. *Âlemde her ne varsa hepsi Hakk'ı diler, Hakk'ı ister. (Bu âlemde) Onun ilmine ve ihtiyarına tâbi olmayan hâşâ hiçbir nesne yoktur.*
5. *(Allahım!) Âlemin maksudu sensin ve bütün âlem seni ister, sana kavuşmayı diler.*
6. *Ey Rabbim! Âciz kulun Hulûsî'nin senden dileği "bir nefes bile onu en yakın dostundan ayrı kılma"mandır.*